

Це зумовлює необхідність розгляду порядку і методів визначення: відновної вартості, зносу, залишкової вартості, початкової ціни майна підприємств або окремих інвентарних об'єктів; розміру статутного фонду та паїв структурних одиниць при викупі та передачі в оренду, створенні нових господарських формувань, спільних підприємств, акціонуванні, іноземному інвестуванні, реалізації фізичним та юридичним особам.

Відпрацьовані в такий спосіб методичні підходи мають стати основою для визначення вартості матеріально-технічної бази сільського господар-

ства, яка б сприяла об'єктивній діагностиці інноваційно-інвестиційної привабливості аграрних підприємств для прийняття рішень інвесторами, реальній оцінці кредитоспроможності з метою активізації кредитування сільськогосподарських виробників, удосконаленню орендних відносин, забезпечувала інформаційне підґрунтя для прийняття управлінських рішень керівниками сільськогосподарських підприємств і державними органами влади щодо забезпечення відтворення у сільськогосподарському виробництві як необхідної умови економічного зростання.

УДК 633.11:633.527+631.529

СОРТ ВТОРИННОГО ТРИТИКАЛЕ «ПШЕНИЧНЕ»: СЕЛЕКЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКІ ОЗНАКИ, АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ ПАСПОРТ

¹Т. З. Москалець, кандидат біологічних наук, доцент

²В. І. Москалець,

¹В. В. Москалець, доктор сільськогосподарських наук, доцент

¹Ж. В. Вдовиченко, кандидат біологічних наук, доцент

¹Білоцерківський національний аграрний університет МОН України

²Носівська селекційно-дослідна станція Миронівського інституту пшениці ім. В. М. Ремесла НААН України

Створено новий сорт вторинного тритикале гескаплоїдного рівня лісостепового екотипу та надано агроекологічний паспорт для подальшої селекційної роботи та виробництва, адаптованих до сучасних вимог

Ключові слова: тритикале, сорт, селекційно-господарська цінність, агроекологічний паспорт

Агроекологічна паспортизація генотипів та їх використання як експериментального матеріалу

– це якісно новий підхід до вирішення багатьох теоретичних і практичних завдань, що стоять перед сучасною екологічною і адаптивною селекцією. Такий захід повинен зайняти чільне місце в селекційній практиці, оскільки повна реалізація біопотенціалу форм рослин може бути одержана лише в конкретних «комфортних» для них агроекологічних умовах. Тому в недалекому майбутньому перевагу матимуть сорти (лінії, гібриди) з відповідним агроекологічним паспортом.

Рис. 1. Рослини сорту Пшеничне, 2016 р.

Рис. 2. Колос рослини тритикале озимого Пшеничне

Рис. 3. Зерно тритикале озимого Пшеничне

Сорт 'Пшеничне' – виведений шляхом індивідуального відбору з гібридної популяції [Августо x NE 312] x K 9844 (автори: В. І. Москалець, В. В. Москалець), тип плідності якого – гексаплоїд, різновидність – *erythrospertum*, середньоранній, озимого типу розвитку. Ознаки ідентифікації рослин сорту: кущ напіврозлогий, на колеоптилі і листках дуже слабке антоціанове забарвлення, листя темно-зеленого кольору, антоціанове забарвлення вушок, восковий наліт на піхві прапорцевого листка і антоціанове забарвлення остюків – відсутнє; довжина листкової пластинки прапорцевого листка середня – 12–15 см, ширина – середня – 1,2–1,3 см; довжина другого листка – 18–21 см, ширина – 1,1 см; сизий восковий наліт на колосі – відсутній (рис. 1). Інтенсивність опушення стебла під колосом помірне. Рослина за висотою середня (в умовах Центрального Лісостепу і Східного Полісся – 95–97 см, низькостеблова; в умовах Північного Лісостепу і перехідної зони Полісся-Лісостеп – 105–110 см, середньостеблова). Розміщення остюків на колосі – по всій його довжині; остюки відносно колоса – довгі (4,8–6,5 см); довжина кільового зубця нижньої колоскової луски – 2,6–3,3 мм; другий зубець нижньої колоскової луски – відсутній; кіль нижньої колоскової луски чіткий до її основи; опушення зовнішньої поверхні нижньої колоскової луски – відсутнє.

Колос за кольором білий (з коричневим відтінком перед повною стиглістю), за щільністю середній; за довжиною без остюків середній (9–11 см); колос за шириною – середній (1,2–1,4 см), колос за формою – пірамідальний (рис. 2); за виповненістю соломина у поперечному розрізі порожниста, під колосом соломина міцна без зигзагу, положення колоса в просторі у фазу досягання – напівпонижле. У колосі середня кількість квіток – 3–4, і, як правило, 2–3 квітки з яких фертильні. Зернівка за формою видовжена, за кольором – світло-коричнева; за характером поверхні – слабо зморшкувата, за крупністю – середня (рис. 3). Маса 1000 зерен становить 42–48 г, натура зерна – 690–712 г/л.

Сорт 'Пшеничне' виділений за ознаками високої продуктивності, виповненості зерна, пшеничного типу розвитку рослин, стійкістю до вилягання, стійкістю до грибних хвороб, високою морозо- та зимостійкістю, посухостійкістю

Рис. 7 Хлібці тритикале озимого сорту Пшеничне

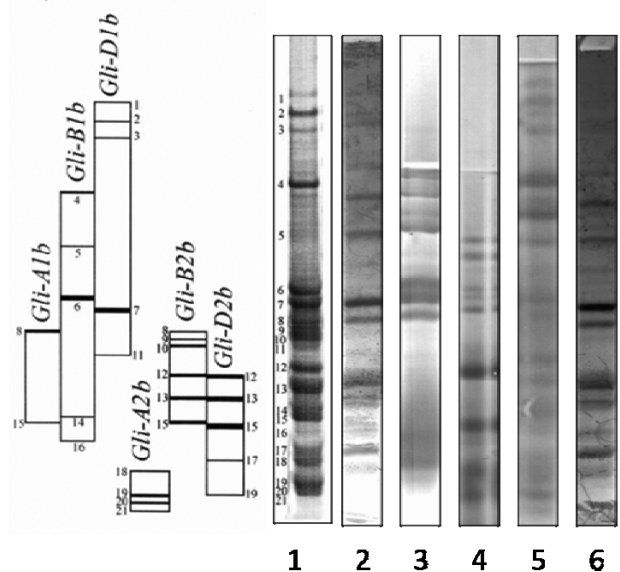

Рис. 5. Електрофореграма: порівняння блоків компонентів гліадину пшениць, жита і тритикале:

- 1 – пшениця тверда сорт 'Безоста' 1 [3];
- 2 – тритикале озиме сорт 'Пшеничне';
- 3 – жито озиме сорт 'Інтенсивне 95';
- 4 – *Triticum turgidum* L;
- 5 – пшениця м'яка сорт 'Ювівата 60';
- 6 – тритикале озиме сорт 'Пшеничне'

(89 балів). Потенційна насіннева продуктивність – 6,5–7,5 т/га (середня урожайність зерна в умовах виробництва за екстенсивного і інтенсивного землеробства: для умов перехідної зони Лісостеп-Полісся – 5,3–5,4 і 6,5–7,5 т/га; умов Лісостепу – 4,5–4,6 і близько 6,5 т/га; Полісся – 2,7–2,8 і 3,3 т/га, відповідно).

За результатами наукової співпраці з лабораторією якості зерна Інституту рослинництва імені

В. Я. Юр'єва НААН України проведено аналізи з визначення якості зерна та технологічних показників якості хліба. Показано, що для сорту загальна склоподібність – 38 %; вміст білка в зерні і борошні – близько 7 %; сирі клейковини в борошні – 14,5%; група якості клейковини – П і ВДК – 85; об'ємний вихід хліба з 100 г борошна – 480 мм; зовнішній вигляд хліба: поверхня, форма, колір кірки, загальна оцінка – 9 балів; м'якуш за еластичністю, пористістю, кольором – 9 балів і загальна хлібопекарська оцінка – також 9 балів (рис. 4).

Варто відмітити, що за електрофоретичним спектром запасних білків гліадинів сорт 'Пшеничне' має компонентний блок 1В3, що вказує на слабку і середню якість борошна, на високу стійкість до збудників грибних хвороб наземної частини рослин; генотипи з таким блоком частіше характеризуються міцним стеблом, інтенсивно-зеленим забарвленням – це властиве даному сорту. І, в цілому, блок 1В3, яким наділений сорт 'Пшеничне' є позитивним щодо високої якості крохмало-амілазного комплексу зерна для виготовлення біоетанолу (рис. 5). Цю молекулярно-генетичну ознаку можна використовувати як маркер у подальшій селекції тритикале на якість.

Чутливість сорту 'Пшеничне' на елементи технології вирощування:

- глибина загорання насіння глибша, ніж для зернових культур першої групи, а за низької культури землеробства глибину загорання насіння тритикале потрібно збільшувати до 5 см;

- норма висіву насіння після кращих попередників і в умовах достатнього зволоження становить 5 млн/га, а після гірших попередників – 6 млн/га;

- строк сівби для цього сорту найкращим є тоді, якщо від посіву до припинення осінньої вегетації сума ефективних середньодобових температур (вище +5 °С) становить близько 500 °С, а тривалість осіннього періоду 50–60 днів; за результатами дослідження кращим строком сівби в зоні Лісостепу є друга-початок третьої декади вересня, Полісся – початок другої декади вересня (особливістю сорту є те, що посіви не переростають восени і слабо розвиваються рано навесні, натомість формують потужну вторинну кореневу систему);

- попередники – цей сорт тритикале вимогливий до попередників, але менше, ніж пшениця озима, важливо, щоб попередники не сприяли розвитку корневих хвороб. За результатами наших досліджень для сорту 'Пшеничне' кращими попередниками є зернобобові (у т.ч. ранньости-

глі і середньоранні сорти сої на зерно), просапні культури, однорічні бобово-злакові трави, які рано звільняють поле і дають можливість якісно підготувати ґрунт для своєчасної сівби;

- своєчасне внесення добрив – оптимальна норма мінеральних добрив для умов Лісостепу $N_{120}P_{90}K_{90}$, Полісся – $N_{120}P_{120}K_{120}$ (азотні добрива рекомендуємо вносити дрібно – 50–60 % рано навесні, решту впродовж вегетації – на початку колосіння та молочної стиглості; на Поліссі удобрення азотними добривами доцільно розпочинати восени під час сівби);

- своєчасна передпосівна інокуляція мікробними препаратами – Діазобактерином біоагентом якого є азотфіксуючі бактеріями *Azospirillum brasilense* та Альбобактерином, біоагент якого – фосфатмобілізуєчі мікроорганізмами *Achromobacter album* 1122, покращує азотне і фосфорне живлення рослин, забезпечує адитивний ефект в системі «рослини-мікроорганізми ґрунту», що позитивно відбивається на схожості насіння, прирості сухої вегетативної маси, істотно покращує якісні параметри кількісних і якісних характеристик зерна; витрати конкретного препарату на одну гектарну норму насіння складають 150 мл; рекомендуємо проводити передпосівну комплексну інокуляцію вищезазначеними препаратами, що істотно підвищує активність і ефективність алохтонних біоагентів;

- доцільним є застосування біологічних засобів захисту – в окремі роки на території Чернігівської, Житомирської і Київської областей України проти білої плямистості, викликані *Bacillus megaterium* pv. *Cerealis*, при цьому ефективним є біологічний препарат Агат 25 К (обробка насіння або обприскування рослин до фази трубкування).

Створено новий сорт вторинного тритикале гескаплоїдного рівня лісостепового екотипу та надано агроекологічний паспорт для селекційної роботи та виробництва, адаптованого до сучасних вимог.

Бібліографічний список

1. Москалець В. В. Селекційна робота з гескаплоїдним тритикале на Носівській селекційно-дослідній станції Чернігівського ІАПВ НААНУ / В. В. Москалець, Т. З. Москалець В. І. Москалець, Ю. М. Піка // Вісн. нац. ун-ту водн. госп. та природокор.: 36. наук. праць. – Рівне, 2010. – Вип. 4 (52): с.-г. науки. – С. 102–114.
2. Москалець Т. З. Адитивний прояв біоценотичних зв'язків у системі «мікроорганізми ризосфери ґрунту-рослини триби *Triticeae*» / Т. З. Москалець // Вісник ОНУ. «Біологія» – 2015. – Т. 20, Вип. 2(37). – С. 41–50.
3. Новосельская А. Ю. Изучение полиморфизма глиадина некоторых сортов пшеницы методами одномерного и двумерного электрофореза / А. Ю. Новосельская, Е. В. Метаковский, А. А. Созинов // Цитология и генетика, 1983. – Т. 17. – С. 45–52.